

Katja Mihurko Poniž (ur.)
Ljubka Šorli (1910–1993)
Znanstvena monografija ob stoletnici
pesničinega rojstva

Ljubka Šorli (1910-1993): znanstvena monografija ob stoletnici pesničinega rojstva
Urednica: Katja Mihurko Poniž

Prevodi v italijanščino: David Bandelj in Tatjana Rojc
Jezikovne korekture: Helena Škrlep
Jezikovne korekture italijanskih povzetkov: Tatjana Rojc
Založnik: Univerza v Novi Gorici, Vipavska 13, Rožna dolina, 5000 Nova Gorica
Leto izida: 2010
Oblikovanje in prelom: Kontrastika d.o.o.
Tisk: MAT-FORMAT d.o.o.
Število natisnjenih izvodov: 350

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6.09Šorli L.(o82)
929Šorli L.(o82)

LJUBKA Šorli (1910-1993) : znanstvena monografija ob stoletnici
pesničinega rojstva / [urednica Katja Mihurko Poniž ; prevodi v
italijanščino David Bandelj]. - Nova Gorica : Univerza, 2010

ISBN 978-961-6311-61-8

1. Mihurko Poniž, Katja 2. Šorli, Ljubka

251649280

Copyright © 2010 Založba Univerze v Novi Gorici. All rights reserved.
Razmnoževanje in fotokopiranje dela v celoti ali po delih brez predhodnega
dovoljenja Založbe Univerze v Novi Gorici je prepovedano.

Založba Univerze v Novi Gorici
2010

Kazalo

Katja Mihurko Poniž: Uvod 5

I. Ljubka Šorli – sonetistka

Irena Novak Popov: Sonetopisje Ljubke Šorli 11

Zoran Božič: Pesnica Ljubka Šorli in njen *Venec spominčic možu na grob* v luči Prešernovega 34

Vita Žerjal Pavlin: *Križev pot* Ljubke Šorli v kontekstu slovenskih križevih potov kot lirskocikličnih besedi 53l

II. Podobe pesničine domovine

Branko Marušič: Med Tolminom in Gorico: čas, v katerem je živela Ljubka Šorli 75

Denis Poniž: Pokrajinska determiniranost v poeziji Ljubke Šorli 91

Alenka Jensterle Doležal: Motivi iz narave v poeziji Ljubke Šorli 99

III. Tematske posebnosti lirike Ljubke Šorli

Tatjana Rojc: Danost in sprejemanje Božjega v svetu Ljubke Šorli 111

Irena Avsenik Nabergoj: Izpovedna lirika Ljubke Šorli: pesničina ljubezen do mrtvega moža 120

Katja Mihurko Poniž: Upodobitve materinstva v liriki Ljubke Šorli in njenih sodobnic 140

Ana Toroš: Podoba tujega v pesništvu Ljubke Šorli 154

IV. Pesmi Ljubke Šorli za otroke in mladino

Milena Mileva Blažič: Otroške in mladinske pesmi Ljubke Šorli s posvetno in versko tematiko 165

V. Odmevi na ustvarjalnost Ljubke Šorli

Barbara Pregelj: Literarni ustvarjalci slovenskega zahoda in slovenski literarni kanon 177

Zoltan Jan: Sporočilo Ljubke Šorli Italijanom 192

David Bandelj: Poezija Ljubke Šorli v uglasbitvah slovenskih skladateljev 203

Uvod

Univerza v Novi Gorici deluje v prostoru, v katerem je bil položaj slovenskega jezika odvisen od težko dojemljivih političnih dejanj. Meja, ki je s slovenske strani delila kulturni prostor na matičnega in zamejskega, je vplivala tudi na literarno ustvarjanje zamejskih književnikov. Njihova odmaknjenost, velikokrat tudi drugačna politična opredelitev, jim je onemogočala objave v revijah, ki so bile „v središču“. Med takšne ustvarjalke in ustvarjalce sodi tudi Ljubka Šorli (1910–1993). Zaradi osebnotne skromnosti ni nikoli iskala poti, po katerih bi se vpisala v slovensko literarno zgodovino. A s svojim obsežnim pesniškim opusom je bila vendarle vselej njen del, o čemer ne nazadnje pričajo raziskave Franceta Bernika, Tarasa Kermaunerja, Irene Novak Popov, Marije Pirjevec, Zoltana Jana in drugih, ki so svoje poglede oblikovali na podlagi knjižnih izdaj pesničine ustvarjalnosti, za katere je bil najbolj zaslužen Marijan Breclj.

Stoletnico pesničinega rojstva smo literarni zgodovinarji na Univerzi v Novi Gorici zato razumeli kot izziv, da damo njen opus pod drobnogled uveljavljenih literarnih zgodovinarj in zgodovinarjev s slovenskega, pa tudi mednarodnega prostora. V prispevkih, ki jih prinaša pričujoča znanstvena monografija, smo želeli z različnih strani osvetliti liriko Ljubke Šorli in slovensko literarno zgodovino opozoriti, da je bila tudi v goriškem prostoru slovenska umetniška beseda, ko je mesto še delila meja, zelo živa.

Za izhodišče znanstvenega ukvarjanja s pesmimi Ljubke Šorli smo izbrali dialog, ki je tudi rdeča nit njene ustvarjalnosti. Svoja spoznanja smo predstavili na znanstvenem srečanju „Uporno sem viharjem kljubovala“, ki je bilo ob stoletnici pesničinega rojstva, 19. februarja 2010, v Kulturnem domu v Gorici. Prispevke je spremljala izredno živa razprava, ki je odprla številne nove poglede na pesničino liriko in spodbudila nove raziskave njenega dela. Tako smo se odločili, da ne

izdamo zbornika referatov, temveč se v opus Ljubke Šorli še enkrat poglobimo in svoja spoznanja oblikujemo v znanstvene prispevke, ki bodo njeno ustvarjalnost predstavili v širini in globini, s katerima se lahko odlikuje le monografska študija.

Pričujočo monografijo sestavlja štirinajst prispevkov, ki razkrivajo pesnično pripadnost goriškemu in tolminskemu prostoru, a jo postavijo tudi v razmerje s poezijo širšega slovenskega prostora.

Prvi sklop *Ljubka Šorli – sonetistka* sestavljajo prispevki, v katerih je pozornost namenjena pesničini najljubši in najpogostejši obliki sonetu, saj jih je napisala več kot 130. *Irena Novak Popov* je opravila izjemno natančno analizo sonetov in ugotovila, da so zanimivi oblikovno in vsebinsko. V razpravi se je posvetila oblikovnim vprašanjem sonetopisja Ljubke Šorli: izbiri verznega vzorca, zahtevnosti kvartetnih in tercetnih rim, semantiki rime, notranji zgradbi soneta in povezovanju v cikle.

Zoran Božič primerja sonetni venec, ki ga je Ljubka Šorli posvetila svojemu možu Lojzetu Bratužu, s sonetnim vencem Franceta Prešerna. Pri tem ugotavlja, da je slednji ubesedil pesem upanja, pesnica pa pesem večnega in žalostnega spomina. Ne glede na pomembno razliko v slogu (pri Prešernu prevladujejo pesniške podobe, pri Šorlijevi konkretna zgodovinska dejstva) je temeljni odnos med lirskim subjektom in idealiteto v obeh pesnitvah izrazito disharmoničen.

Vita Žerjal Pavlin raziskuje križev pot, ki ga je Ljubka Šorli napisala leta 1979, ter ga primerja z zgodnejšimi in poznejšimi križevimi poti slovenskih ustvarjalcev. Pri tem ugotavlja, da je pesnica svojega oblikovno in idejno približala obrednim besedilom. Ustvarjalka je spregovorila o vzrokih za človeško trpljenje in opomnila na temne plati človeškega značaja, a hkrati upesnila svoj pogled, ki se navdihuje v želji po odpuščajoči ljubezni, za katero je našla zgled v Jezusu.

Drugi razdelek sestavljajo štirje prispevki, ki obravnavajo *pesničino ubeseditev Goriške in Tolminske*. Njima je posvetila številne pesmi, ki niso le impresionistične slike pokrajine, temveč spregovori tudi o tragični zgodovinski usodi. O tem piše *Branko Marušič* s predstavitvijo zgodovinskih dogodkov, ki so zaznamovali severnoprimske kraje po prvi svetovni vojni.

Tudi *Denis Poniž* piše o pokrajinski determiniranosti v poeziji Ljubke Šorli. V pesmih, ki opevajo lepote pokrajine, se pesničina življenjska pot, kot ugotavlja Poniž, srečuje s zgodovinskimi dogodki, pomembnimi za narodno skupnost in vse ljudi, ki živijo (ali so živeli) na omenjenem prostoru.

Do podobnih spoznanj je raziskava pesmi z motivi iz narave pripeljala tudi *Alenko Jensterle Doležal*, ki je poudarila, da je idealizirana narava v poeziji Ljubke Šorli tudi prostor nadčasovnih vrednot, v katerem slednja ugotavlja božjo prisotnost in zaznava božje sledi.

Oba raziskovalca ugotavljata, da pesmi s pokrajinsko motiviko zavzemajo zelo velik del pesničinega opusa in so zanimive tudi, če jih primerjamo s tradicijo razvoja te motivike v slovenski poeziji vse od romantike.

Tretji razdelek poudari še druge motivno-tematske posebnosti pesniškega opusa Ljubke Šorli. *Tatjana Rojc* v svojem prispevku raziskuje danost in sprejemanje Božjega, kakor se izraža v pesničinem delu. Pri tem spoznava, da je Ljubka Šorli dojela idejo danosti po Bogu posebno intuitivno in mistično. Odnos do tragičnega je prav tako religiozno mističen in njena poezija ni le svet osebnih vtisov, temveč je opazna tudi funkcija pričevanja.

Irena Avsenik Nabergoj se posveča ljubezenski poeziji, ki jo razlaga v odnosu do biblične tradicije. Opozarja na vzporednice z *Visoko pesmijo*, a tudi z idejo ljubezni

v onstranstvu, ki jo vpne v širši kontekst, saj poišče vzporednice s Prešernovim *Krstom pri Savici*.

Na biblično tematiko se navezuje tudi prispevek *Katje Mihurko Poniž*, ki umesti pesničino marijansko liriko v literarno tradicijo tovrstne poezije. Pri tem ugotavlja, da Marija skorajda brez izjeme nastopa kot Mati Božja, zato razišče tudi upodobitve materinstva v sonetnem vencu, ki ga je Ljubka Šorli posvetila svoji materi.

Ana Toroš v svoji imagološki razpravi razkrije podobe tujega v pesničini poeziji. Ko analizira besedišče v predstavljenih pesmih, ugotavlja, da opazujoči „Jaz“ doživlja „Drugega“ kot vsestransko ogrožajočega za njegov narodni obstoj na politični, gospodarski in jezikovni ravni. Tak odnos se ohranja tudi, ko iz pesemskega dogajanja ni zaznati nacionalne nestrpnosti „Drugega“.

Naslednji razdelek *Pesmi Ljubke Šorli za otroke in mladino* prinaša raziskavo *Milene Mileve Blažić*. Čeprav predstavljajo ta besedila velik del pesničinega opusa, se jim raziskovalci otroške in mladinske književnosti doslej niso posvečali. Avtorica dokaže, da so te pesmi vredne njihove pozornosti in s feministično analizo prispeva nove poglede na ustvarjalnost Ljubke Šorli. V njej vidi arhetipsko „divjo žensko“, ki je svojo drugačnost lahko svobodneje izpovedala kot otroški lirski subjekt, tako pa izvirno prispevala k razvoju senzibilne otroške in mladinske poezije.

Prispevki, ki so zbrani v zadnjem razdelku *Odmevi na ustvarjalnost Ljubke Šorli*, predstavijo sprejemanje pesničnih besedil pri literarni kritiki in v drugi umetniški zvrsti – v glasbi.

Barbara Pregelj v svojem prispevku najprej prikaže, kako malo avtoric in avtorjev, ki živijo zunaj političnih meja Slovenije, je vključenih v slovenski literarni kanon. Sprašuje se, zakaj je slovenska literarna zgodovina namenila tako malo pozornosti Ljubki Šorli. V odgovor povzema spoznanje Marije Mercina, da je bila pesnica

Primorka in ženska ustvarjalka ter da je jasno izražala krščanski nazor. In k temu doda lasten pogled: ustvarjalka je bila prezrta tudi zato, ker je bil v središču njene poezije odnos do narodnega vprašanja, in zaradi eliptičnosti, odprtih mest v njenih pesmih tam, kjer je bila bolečina premočna, da bi jo mogla ubesediti. A s tem je nagovorila svoje rojake in Italijane.

O njeni sprejetosti v italijanskem kulturnem prostoru piše *Zoltan Jan*. Ugotavlja, da so italijanski krogi začeli upoštevati Ljubko Šorli kot pomembno goriško literarno ustvarjalko sredi osemdesetih let. Med posamezniki poudari vlogo Celsa Macorja, ki je napisal zanimiv in poglobljen uvod italijanskemu knjižnemu prevodu njene poezije, ter zapise, ki ji jih je namenila osrednja raziskovalka literature na Goriškem – Lojzka Bratuž.

Zadnji prispevek v monografiji predstavi uglasbitve pesmi Ljubke Šorli. *David Bandelj* je ugotovil, da je razloge za številne uglasbitve mogoče najti v melodičnosti pesničinega jezika in zelo živem ritmičnem utripu njenih verzov, saj uporablja pretežno klasične pesniške oblike.

Če strnemo spoznanja raziskovalk in raziskovalcev v pričujoči monografiji, lahko ugotovimo, da je pesničin opus motivno pester in oblikovno dovršen ter da so njene pesmi v številnih pogledih obogatile slovensko poezijo. Glede na sočasne pesniške tokove, ki so jih razvijale predvsem generacije pesnikov, rojenih po drugi svetovni vojni, je Ljubka Šorli ostala samosvoja. Njen pesniški opus je zato precej dolgo čakal na korektno znanstveno obravnavano, kakršno je doživel, upamo, v pričujoči monografiji.

Katja Mihurko Poniž